

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

БОЙЧЕВСЬКА ІЛОНА БОРИСІВНА

УДК 378:62]:316.61(430)(043.3)

**ПРОФЕСІЙНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНОГО
ПРОФІЛЮ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ФРН**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Умань – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Заболотна Оксана Адольфівна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
професор кафедри практики іноземних мов.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Кнодель Людмила Володимирівна,
Інститут філології та масових комунікацій
Відкритого міжнародного університету розвитку
людини «Україна» ,
професор кафедри іноземної філології та
перекладу;

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Авшенюк Наталія Миколаївна,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
НАПН України,
завідувач відділу порівняльної
професійної педагогіки.

Захист дисертації відбудеться «30» січня 2013 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2).

Автореферат розіслано «28» грудня 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. М. Коляда

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Інтеграційні процеси, що охопили всі галузі життєдіяльності, стають стимулом для посилення соціалізуючих аспектів діяльності європейських інституцій освіти. Теоретичне осмислення соціалізації як складової педагогічного процесу, вивчення форм, методів, засобів її практичної реалізації як педагогічної мети, безумовно, привертають увагу дослідників. Становлення й розвиток незалежної української держави ознаменувалися низкою важливих заходів, спрямованих на виховання й соціалізацію молодих громадян, що відображено в Законах України «Про освіту» (1996), «Про вищу освіту» (2002), Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття») (1993), Національній доктрині розвитку освіти (2002), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки (2011), Національній рамці кваліфікацій (2011) та ін.

Трансформації в економічному житті країни породжують потребу у висококваліфікованих фахівцях, які водночас потрапляють в умови жорсткої конкуренції на ринку праці. Отже модернізуючи систему української вищої освіти необхідно забезпечити підготовку соціально зрілої особистості, здатної до суспільної та професійної діяльності. Тому особливо актуальною є професійна соціалізація студентської молоді, здатної вільно адаптуватися у світі професійних відносин, бути мобільною, конкурентноспроможною. Професійна соціалізація фахівців технічного профілю пов'язана передусім з навчанням у технічних ВНЗ, з опануванням низки фахових дисциплін, необхідних для подальшого професійного зростання.

Відкритість сучасного українського соціуму, розширення спектру його відносин з іншими народами дає національній системі освіти змогу збагатитися здобутками світової культури, активно переймати досвід інших освітніх систем з урахуванням інтеграційних процесів західноєвропейської освіти. Серед усіх країн Західної Європи нами обрано саме Федеративну Республіку Німеччини, оскільки, починаючи з першої половини ХІХ століття, німецька система освіти вважається однією з кращих у світі. Окрім того, Німеччина є країною, одним із головних чинників високих економічних показників якої є підготовка фахівців технічного профілю. Її технічні університети, що готують якісних фахівців технічного профілю, є престижними у світі. Досвід вищих навчальних закладів технічного профілю ФРН, навчання в яких є важливим кроком у професійній соціалізації майбутніх фахівців, його прогресивні ідеї можуть стати цінним надбанням закладів вищої технічної освіти України, що сприятиме не лише фаховій підготовці, а й професійній соціалізації фахівців технічного профілю.

Українські та російські дослідники вивчають близькі до проблеми професійної соціалізації фахівців у Німеччині питання загального стану педагогіки Західної Європи загалом та Німеччини (Л. Боярська, Б. Вульфсон, В. Малінін, З. Малькова, В. Пилиповський, М. Соколова, Л. Шипілова, Т. Яркіна та ін.), розвитку вищої школи та професійної освіти (Н. Авшенюк, Я. Болюбаш, О. Ворожейкіна, Н. Лавриченко, Л. Кнодель, О. Коберник, О. Овчарук, Н. Побірченко, Л. Пуховська, А. Сбруева та ін.), альтернативних напрямів у педагогіці країн зарубіжжя, а також Німеччини (Н. Абашкіна, О. Заболотна, О. Іонова, Т. Лякішева, В. Помелов та ін.), підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах Німеччини

(Л. Писарева, С. Титович, Т. Фур'єва, Т. Яркіна та ін.), досвіду Німеччини у розбудові освіти в історичному аспекті (О. Логвиненко, О. Локшина, О. Піскунов та ін.), шкільної соціалізації (Ю. Коваленко, В. Малінін, М. Соколова, Л. Чулкова та ін.). Внеском у розроблення проблеми професійної соціалізації молоді стали праці німецьких дослідників, таких як: А. Бам, Г. Вурцбахер, П. Гроскурт, Х. Егерт, Б. Кершнер, К. Корнеліус, В. Лемперт, К. Люшер, В. Хайнц, У. Шлотман та ін.

Аналіз наукових джерел засвідчує багатоаспектність порушеної проблеми та водночас дає підстави констатувати, що, незважаючи на наявність праць, які стосуються окремих аспектів соціалізації та освіти у ФРН, питання професійної соціалізації фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах цієї країни ще не стало предметом наукового аналізу й надбанням національної педагогіки. Вивчення наукових робіт висвітлило наявність *суперечностей між*:

- необхідністю вивчення і систематизації німецького досвіду в обґрунтуванні процесу професійної соціалізації фахівців технічного профілю у ВНЗ Німеччини та нестачею досліджень з цієї тематики в Україні;

- офіційно заявленими пріоритетами сучасної освіти (створення умов для розвитку і самореалізації особистості, переходу від навчання до професійної діяльності) та недостатньою розробленістю механізмів їх реалізації;

- необхідністю забезпечення умов для освіти впродовж життя та відсутністю таких умов для фахівців технічного профілю у навчальних закладах.

Актуальність теми, недостатній рівень її наукової розробленості та необхідність розв'язання вказаних суперечностей зумовили вибір теми дослідження – **«Професійна соціалізація фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах ФРН»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження є складовою наукової теми Лабораторії педагогічної компаративістики Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Інноваційний потенціал порівняльно-педагогічних досліджень для розвитку освіти в Україні» (державний реєстраційний номер 0111U009200). Тему дослідження затверджено вченою радою університету (протокол № 11 від 26 червня 2007 р.), узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 9 від 27 листопада 2007 р.).

Мета дослідження – обґрунтувати організаційно-педагогічні засади професійної соціалізації фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах ФРН, окреслити можливості використання позитивного німецького досвіду у вітчизняній освітній практиці.

Відповідно до теми та мети визначено такі **задачі дослідження**:

1. З'ясувати стан дослідженості проблеми та уточнити поняттєво-категоріальний апарат дослідження.
2. Визначити організаційні засади професійної соціалізації фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах Німеччини.
3. Обґрунтувати педагогічні засади професійної соціалізації фахівців технічного профілю у ФРН.
4. Розробити практичні рекомендації щодо використання позитивного німецького досвіду професійної соціалізації фахівців технічного профілю у вітчизняних ВНЗ.

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах ФРН.

Предмет дослідження – професійна соціалізація майбутніх фахівців технічного профілю в технічних університетах Німеччини.

Для досягнення поставленої мети і розв'язання визначених задач використовувався комплекс взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих **методів дослідження**: *загальнонаукові теоретичні* – аналіз, синтез, порівняння та узагальнення, що дали змогу вивчити законодавчі документи та матеріали, що стосуються освітніх реформ у Німеччині, праці вітчизняних та зарубіжних науковців із досліджуваної проблеми і з'ясувати організаційно-педагогічні засади професійної соціалізації фахівців технічного профілю у ФРН; *конкретно-наукові* – *метод термінологічного аналізу*, що забезпечив розкриття сутності досліджуваних педагогічних понять; *типологічний та системно-структурний методи*, які дали змогу виокремити особливості діяльності вищих навчальних закладів Німеччини, зокрема технічних університетів; *порівняльно-зіставний метод*, що допоміг виявити рівень професійної соціалізації фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах ФРН; *метод наукової екстраполяції*, що дав змогу спрогнозувати перспективи використання досвіду німецьких ВНЗ в організації професійної соціалізації українських фахівців технічного профілю.

Хронологічні межі дослідження охоплюють останнє десятиліття ХХ ст. – початок ХХІ ст. *Нижня хронологічна межа* визначається об'єднанням НДР і ФРН (1990), що заклало основи для комплексних трансформацій у галузі вищої освіти. 2011 р., що визначає *верхню хронологічну межу* дослідження, є роком узагальнення вимог до професійної соціалізації фахівців згідно з вимогами Німецької національної рамки кваліфікацій (2011). З метою визначення етапів дослідження професійної соціалізації фахівців у світовій педагогічній науці хронологічні межі було розширено до 50-х років ХХ ст., коли термін «професійна соціалізація» було введено до наукового обігу.

Джерельну базу дослідження становлять:

– міжнародні документи європейських організацій (Ради Європи, Європейського Союзу, ЮНЕСКО) з питань підготовки фахівців технічного профілю;

– німецькі офіційні документи, урядові постанови і матеріали з питань вищої освіти: закони, нормативні акти, постанови Федеративного Міністерства Освіти та Досліджень, документи засідань ректорів вищих навчальних закладів ФРН, конференцій та нарад земельних міністерств освіти і культури ФРН тощо;

– офіційні сайти німецьких університетів (Мюнхенського, Берлінського Дрезденського технічних університетів тощо) та відповідних бібліотек;

– фонди Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, наукової бібліотеки Інституту педагогіки НАПН (м. Київ), бібліотеки УкрІНТІ, бібліотеки Інституту Гете в м. Київ;

– навчальні плани Берлінського, Клаустхальського, Мюнхенського технічних університетів та Коледжу хімії при Дармштадському університеті; наукові праці німецьких педагогів-спеціалістів із педагогічної освіти та професійної педагогіки;

– матеріали вітчизняної та зарубіжної науково-педагогічної періодики («Педагогіка і психологія», «Порівняльно-педагогічні студії», «Рідна школа», «Шлях освіти», «Deutsche Universitätszeitung», «Deutschland», «Pädagogik» та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* обґрунтовано організаційно-педагогічні засади професійної соціалізації фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах ФРН: *організаційні* (модернізація програм підготовки фахівців, законів та законодавчих актів; запровадження дуальної системи підготовки фахівців; активізація академічної і професійної мобільності молоді; надання достатньої кількості навчальних місць; реалізація стратегії рівних освітніх можливостей; створення умов для освіти впродовж життя; відкриття освітніх ринків), *педагогічні* (відповідна структура навчальних планів, у яких здебільшого переважає відсоток професійно зорієнтованих предметів; збільшення питомої ваги практики, що сприяє закріпленню та вдосконаленню здобутих теоретичних знань; створення програм академічного та соціалізаційного рівня, спрямованих на модернізацію системи вищої освіти, зниження рівня безробіття, посилення міжнародних зв'язків у галузі вищої освіти; зв'язок теорії і практики у процесі підготовки фахівців технічного профілю, застосування компетентнісного підходу у вищій професійній освіті, упровадження концепції ключових кваліфікацій, затвердження ключових компетенцій, орієнтація на соціальну та професійну компетентність); здійснено періодизацію реформування системи освіти Німеччини з 1990 до 2011 р. (I етап (1990–1996) – уніфікаційний; II етап (1997–2003) – модернізаційний; III етап (з 2004 р.) – стандартизаційний); визначено складові професійної соціалізації (академічна, практична, інформаційно-технологічна та мобільна);

– *уточнено* зміст ключових понять дослідження: «професійна соціалізація», «фахівець технічного профілю», «компетенція», «професійна компетентність»;

– *подальшого розвитку* набув аналіз інституційного і нормативно-правового забезпечення професійної соціалізації фахівців технічного профілю, зокрема, вищих спеціалізованих навчальних закладів та технічних університетів ФРН, у яких відбувається підготовка фахівців технічного профілю. До наукового обігу введено нові факти, ідеї і положення, що стосуються професійної соціалізації фахівців технічного профілю.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що практичні рекомендації щодо професійної соціалізації фахівців технічного профілю, розроблені на адміністративному, організаційному, змістовому та практичному рівнях, можуть бути використані у процесі модернізації вищої технічної освіти в Україні. Зібраний та проаналізований фактичний матеріал, теоретичні й практичні положення та висновки можуть бути застосовані під час розв'язання наукових та практичних завдань удосконалення національної системи освіти України, під час викладання курсів історії педагогіки, порівняльної педагогіки та педагогіки вищої школи; при написанні підручників, посібників, методичних рекомендацій для студентів, учителів, аспірантів та науковців.

Результати дослідження *впроваджено* у навчальний процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 929/01 від 27 квітня 2012 р.), Сумського державного педагогічного університету

імені А. С. Макаренка (довідка № 50 від 28 травня 2012 р.), Київського національного транспортного університету (довідка № 2426/13 від 12 листопада 2012 р.), Уманського агротехнічного коледжу (довідка № 510 від 8 листопада 2012 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження були предметом виступів на науково-практичних конференціях та семінарах різного рівня: *міжнародних* – «Іноземна мова як фактор входження в міжнародний освітній простір» (Умань, 2007), «Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном» (Горлівка, 2008), «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Київ–Умань, 2008), «Актуальні питання соціально-педагогічної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах» (Київ, 2009), «Розбудова освіти для суспільства знань: мова, полікультурність, особистість» (Умань, 2010), «Соціалізація особистості: культура, освітня політика, технології формування» (Суми, 2011), «Технологічний підхід у підготовці майбутніх учителів» (Умань, 2011), «Розвиток освітніх систем у глобальному вимірі: тенденції і прогнози» (Умань, 2011), «Основные парадигмы педагогики и психологии в XXI веке» (Харьков, 2011), «Міждисциплінарність як методологія гуманітарних наук: мова, освіта, культура» (Умань, 2012); *всукраїнських* – «Розвиток порівняльної педагогіки в Україні: стан, проблеми і перспективи» (Умань, 2008, 2009), «Актуальні проблеми вітчизняної порівняльної педагогіки за умов євроінтеграційних процесів» (Ніжин, 2010), «Іншомовна освіта як засіб міжкультурного взаєморозуміння націй і народів» (Умань, 2011), «Педагогічна компаративістика – 2011: компаративістські підходи підтримки та розвитку обдарованості» (Київ, 2011), «Педагогічна компаративістика – 2012: аспект обдарованості (Трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст)» (Київ, 2012); обговорювалися на засіданнях кафедри загальної педагогіки, педагогіки вищої школи та управління, Лабораторії педагогічної компаративістики та кафедри практики іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Публікації. Основні результати дослідження викладено у 18 одноосібних наукових публікаціях, з яких 6 відображають основні наукові результати дисертації, 12 – результати апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації – 281 сторінка. Основний текст – 177 сторінок. Список використаних джерел охоплює 311 найменувань, з яких 146 – німецькою та англійською мовами. Дисертація містить 14 додатків на 68 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, задачі, об'єкт, предмет, методи, джерельну базу дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, представлено їх апробацію; наведено відомості про публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «*Теоретичні засади професійної соціалізації фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах ФРН*» – розкрито стан розробленості проблеми професійної соціалізації фахівців технічного профілю у ВНЗ Німеччини; схарактеризовано поняттєво-категоріальний апарат дослідження;

окреслено особливості інституційного забезпечення професійної соціалізації фахівців технічного профілю у Німеччині.

Шляхом аналізу джерел із проблеми професійної соціалізації фахівців технічного профілю було виявлено, що в українській, російській та німецькій педагогічній науці її досліджено за такими напрямками: вивчення загального поняття «соціалізація», стан і тенденції розвитку професійної освіти, дослідження суті поняття «професійна соціалізація» з теоретичного та практичного погляду.

У ході дослідження з'ясовано, що підвищений інтерес до проблеми професійної соціалізації виник з початку 70-х років ХХ ст., а термін «професійна соціалізація» запроваджено в науковий обіг німецьким теоретиком К. Люшером у кінці 60-х років ХХ ст. На основі аналізу наукових досліджень у галузі розвитку професійної освіти ФРН та професійної соціалізації у розділі конкретизовано сутнісні характеристики основних понять і термінів, таких як «професійна соціалізація», «професійна соціалізація фахівців технічного профілю», «інституційне забезпечення професійної соціалізації», «організаційно-педагогічні засади професійної соціалізації» тощо. Професійна соціалізація відбувається успішно, якщо реалізуються такі її складові: професійна орієнтація (організація додаткових занять або поглиблених навчальних курсів з метою допомогти молоді у виборі подальшої професійної діяльності); професійна компетентність (особистісні якості фахівця, які відображають рівень знань, умінь, досвід, що є достатніми для досягнення мети у певному виді професійної діяльності); професійна адаптація (процес входження особистості у професійну діяльність, пристосування до умов праці); професійна мобільність (можливість особистості змінювати місце своєї професійної діяльності залежно від потреб, умінь, навичок та кваліфікації).

Проблема професійної соціалізації фахівців технічного профілю в сучасних умовах є надзвичайно важливою, насамперед у зв'язку з підвищенням вимог до формування активної творчої особистості, здатної знайти своє місце у професійному житті, самовизначитися та самореалізуватися. Визначальну роль у виконанні цих завдань, як показало дослідження, відіграють заклади вищої технічної освіти, що створюють необхідні умови для професійної соціалізації кожної особистості, а досягнутий рівень соціалізації є своєрідним показником набуття соціальних якостей та самореалізації фахівців технічного профілю.

При визначенні інституційного забезпечення професійної соціалізації у ФРН, під яким розуміємо сукупність закладів системи освіти і суб'єктів виробництва, головну увагу приділено особливостям організації вищої професійної освіти Німеччини, тобто спеціалізованим вищим навчальним закладам, університетам, технічним університетам та професійним академіям.

Основну увагу в межах нашого дослідження зосереджено на технічних університетах Німеччини, які називають «кузнями німецької інженерії» й готують фахівців технічного профілю. У 2010–2011 навчальному році у цій країні налічувалося 13 технічних університетів у різних федеральних землях, які користуються великою популярністю не лише серед німецьких студентів, а й серед студентів-іноземців. Встановлено, що професійна соціалізація молоді починається уже на етапі основної школи, реальної школи чи гімназії, а дуальна система підготовки слугує перехідним містком між середньою та вищою освітою.

У другому розділі – «*Організаційно-педагогічні засади професійної соціалізації фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах ФРН*» – проаналізовано нормативно-правове забезпечення та зміст професійної соціалізації фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах Німеччини; розглянуто організацію дуальної освіти у закладах середньої освіти ФРН, що є засобом забезпечення наступності професійної соціалізації у ланках середньої та вищої освіти.

Зазначено, що одним із чинників зміцнення економічного становища Німеччини є нормативно-правове забезпечення сфери освіти, що визначається законами та законодавчими актами, сучасними реформами, програмами та урядовою політикою, які спрямовані на підвищення ефективності професійної соціалізації фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах ФРН.

З метою з'ясування організаційних засад професійної соціалізації фахівців технічного профілю вивчено і проаналізовано реформи та урядові програми, спрямовані на модернізацію професійної та вищої освіти, підвищення шансів для молоді здобути бажану кваліфікацію. Зазначено, що керівними органами системи освіти у ФРН є Постійна конференція міністрів освіти і культури земель (Kultusministeriumkonferenz – КМК), а також Конференція ректорів навчальних закладів (Hochschulrektorkonferenz – HRK). З метою поліпшення становища в освітній сфері німецьким урядом було проведено ряд заходів, як то: створено Союз у справі зайнятості, професійної підготовки та конкурентоспроможності; Робочу групу з початкової і безперервної освіти та професійної підготовки; здійснено модернізацію, в результаті чого відбулася реформа закону про професійну освіту (1999); засновано форум «Освіта»; підписано «Болонську декларацію»; запроваджено «Ініціативу супер якості».

На основі аналізу матеріалів Міністерства освіти і науки ФРН окреслено основні етапи реформування системи освіти за останні десятиліття з акцентом на зміни, що сприяли професійній соціалізації: *I етап (1990–1996)* – уніфікаційний, метою якого було привести у відповідність систему освіти східних і західних земель; *II етап (1997–2003)* – модернізаційний, у результаті якого багато професій набули змін або були створені нові, було спрощено процедуру складання іспитів; *III етап (2004 р. – сьогодні)* – стандартизаційний, що призвів до виокремлення освітніх стандартів.

Висвітлено зміни, які відбулися внаслідок реформування вищої освіти у вищих навчальних закладах ФРН: зменшення втручання держави у систему освіти; новий порядок навчання, комп'ютеризація та орієнтування навчальних планів і програм на міжнародні перспективи; впровадження національних рамок кваліфікацій на основі міжнародних.

У ході вивчення Німецьких рамок кваліфікацій виокремлено найважливіші компетентності фахівців технічного профілю: соціальну, методичну, професійну та процесуальну. Найвагомим компонентом професійної соціалізації визначено професійну компетентність, що є сукупністю професійно важливих знань, умінь та навичок.

Для виявлення педагогічних засад професійної соціалізації фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах ФРН нами були розглянуті

навчальні плани чотирьох закладів освіти: Берлінського технічного університету, Клаустхальського технічного університету, Коледжу хімії при Дармштадському технічному університеті та Мюнхенського технічного університету. Проведений аналіз дав змогу зробити такі узагальнення: навчальні предмети розподілені на обов'язкові і обов'язкові за вибором, навчання за якими проводиться у різних формах, а саме: лекції, практичні, семінарські та лабораторні заняття; навчання, побудоване за модульною структурою, на що відводиться достатня кількість годин для вивчення професійно спрямованих предметів; навчальний час вимірюється у кредитах або семестрових годинах; метою навчання є набуття студентами компетенцій, знань, умінь та навичок відповідно до спеціальності; навчання у деяких ВНЗ здійснюється упродовж двох етапів: підготовчий та основний, містить передпрактику та практику, що сприяє кращому засвоєнню теоретичних знань та їх подальшому закріпленню на практиці.

Шляхом аналізу навчальних планів з'ясовано, що на професійно зорієнтовані предмети відведено близько половини навчального часу. Відзначено, що професійній соціалізації студентів сприяє різноманітність форм занять: лекції, практичні й лабораторні заняття, семінари та тьюторські програми, презентації, проектні роботи, доповіді та дискусії з приводу самостійної наукової роботи; зауважено, що особливістю більшості технічних університетів є обов'язкова практика на підприємствах тривалістю 8 – 10 годин до вступу в університет з метою ознайомлення з виробництвом, професійної орієнтації та визначення професійної придатності вступника.

Розглянуто ключові кваліфікації та компетенції, які дають змогу фахівцям технічного профілю знайти своє місце на ринку праці. Німецькі науковці оперують поняттями «ключові кваліфікації» та «ключові компетенції» як тотожними, трактуючи останній термін як інтелектуальні знання і розподіляючи їх на: знання, які можна застосовувати, навчальні компетенції, методологічні або інструментальні ключові компетенції, соціальні компетенції, ціннісні орієнтації. У результаті аналізу науково-педагогічної літератури з'ясовано, що показником професіоналізму фахівців є діяльнісна компетентність, складниками якої є соціальна компетентність, методична компетентність, особистісна компетентність та професійна компетентність, яку розглядаємо як найвагомішу складову професійної соціалізації. Виокремлено компоненти професійної соціалізації, які визначаються різними видами діяльності закладів вищої освіти: академічна, практична, інформаційно-технологічна та мобільна.

Одним із найпоширеніших засобів підвищення ефективності професійної соціалізації є створення Федеральним міністерством освіти і науки Німеччини різноманітних програм академічного, соціалізаційного та європейського рівня. Їхня мета полягає у забезпеченні професійного зростання фахівців, поширенні інноваційних освітніх технологій, удосконаленні методичного забезпечення навчального процесу, підвищенні відсотка зайнятості фахівців. Найбільш значущими з них є: «Навчання впродовж усього життя для всіх», «Школа-економіка-трудове життя», «Програма майбутніх інвестицій для професійних училищ». Окрім того, особливої ваги набувають програми європейського рівня на

зразок «Леонардо да Вінчі», «Еразмус», «Грунтвіг», «Жан Моне», «Коменський». Зауважено, що система середньої освіти Німеччини характеризується диференціацією та індивідуалізацією.

З метою дослідження рівня професійної соціалізації німецьких фахівців технічного профілю було проведено анкетування 100 студентів технічних спеціальностей чотирьох вищезгаданих вищих навчальних закладів (по 25 студентів у кожному ВНЗ). Питання анкети були розподілені на 5 компонент (мотиваційну – характеризується тим, які мотиви спонукали студентів до вибору професії і що для них означає бути фахівцем технічного профілю; інформаційну – інформує, чи порадили б студенти їхній ВНЗ для підготовки фахівця технічного профілю і як вони обґрунтовують свій вибір; змістову – демонструє ставлення студентів до змісту професійно зорієнтованих предметів та самої фахової підготовки; структурну (висвітлює погляди студентів щодо достатності терміну навчання для досягнення рівня компетентного фахівця технічного профілю; практичну – містить питання щодо практики, достатності її термінів, етапів), які дали змогу з'ясувати мотиви, що спонукають студентів до вибору професії та ВНЗ технічного профілю, погляди студентів щодо достатності термінів навчання, кількості професійно зорієнтованих предметів, часу, відведеного на практику. Результати анкетування засвідчили, що 43 % німецьких студентів мають намір працювати в технічній сфері, тоді як 33 % хочуть стати інженерами; 50 % респондентів обрали професію технічного профілю з огляду на запити ринку праці; більше половини опитаних студентів вважають достатніми терміни навчання у ВНЗ та кількість годин, відведених на професійно зорієнтовані предмети та практику, що дає змогу набутися професійну компетентність. Отже, можна вважати, що німецькі студенти в цілому задоволені вибором своєї професії та ВНЗ, обсягом та якістю профільних предметів та практики, що сприяє їх професійній соціалізації.

Щоб продемонструвати наступність середньої й вищої освіти у професійній соціалізації, охарактеризовано особливості переходу німецької молоді із середньої до вищої ланки освіти. Зазначено, що професійна соціалізація, реалізується вже на етапі вищого гімназійного ступеня, коли навчальні предмети поділяються на обов'язкові та елективні. Наголошуючи на важливості поєднання соціалізаційного та освітнього компонентів у навчанні гімназистів, відзначено вагому роль тьюторів, психологів та професійних консультантів як наставників і порадників молоді у професійній соціалізації та життєвому самовизначенні. Доведено, що дуальна система є важливою ланкою системи освіти Німеччини у підготовці фахівців технічного профілю, сприяє переходу до вищих навчальних закладів. Завдяки тісному співробітництву навчальних закладів з підприємствами та фірмами відкриваються широкі можливості для випускників, унаслідок чого відбувається неперервне оновлення кадрів, запровадження нових, реформаторських ідей.

Таким чином, у результаті вивчення реформ та урядових програм, розгляду Німецьких рамок кваліфікацій, аналізу навчальних планів були виокремлені організаційно-педагогічні засади професійної соціалізації фахівців технічного профілю у ФРН.

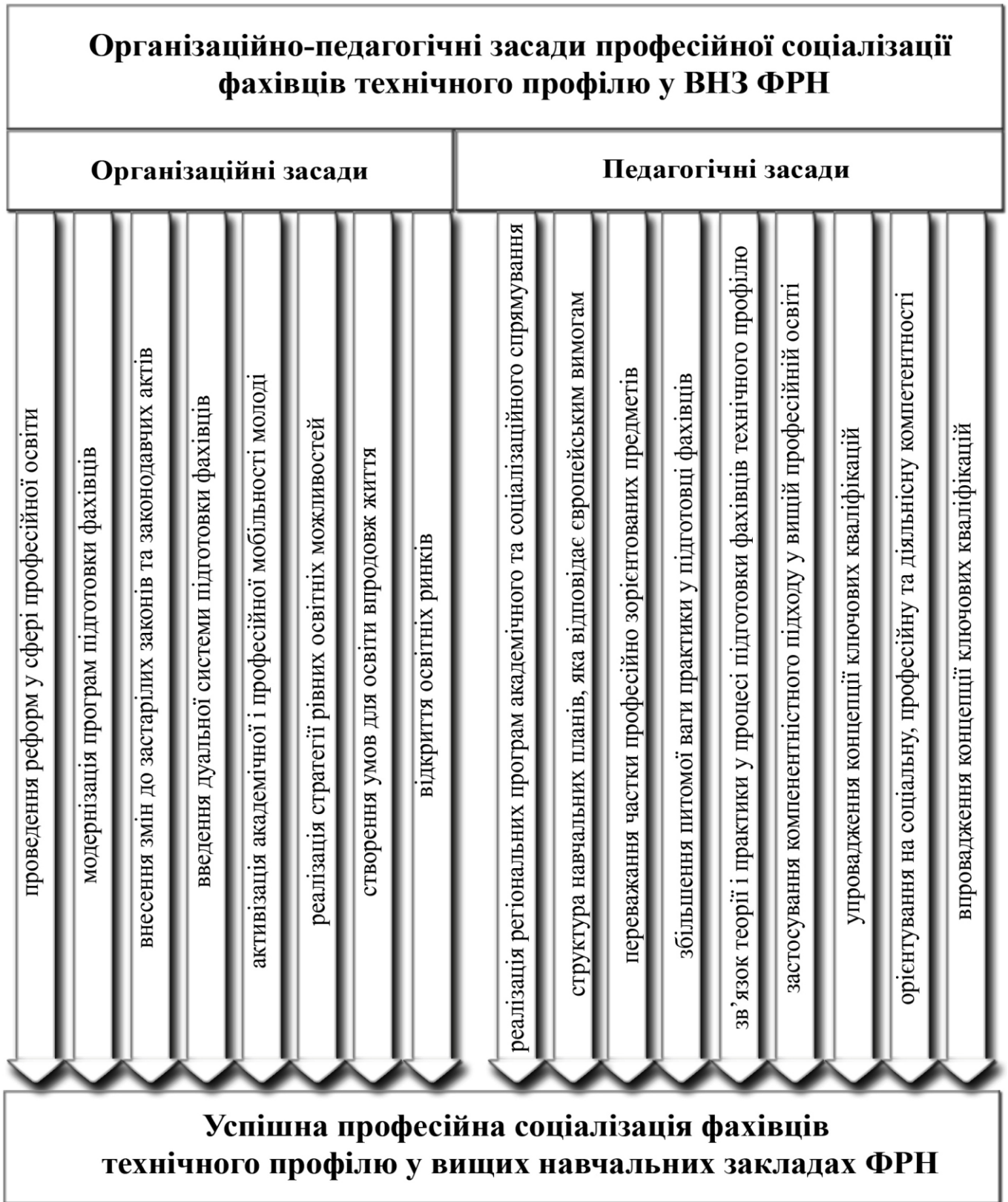

Рис. 1. Організаційно-педагогічні засади професійної соціалізації фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах ФРН

У третьому розділі – *«Професійна соціалізація фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах ФРН та України: порівняльний аналіз»* – досліджено особливості функціонування вищих навчальних закладів України та

окреслено можливості творчого використання німецького досвіду професійної соціалізації фахівців технічного профілю в умовах вітчизняної вищої освіти.

Як у ФРН, так і в Україні освіта є людиноформувальним чинником та однією з основних інституцій професійної соціалізації особистості. Вищі технічні навчальні заклади обох країн здійснюють вагомий вплив на професійну соціалізацію фахівців технічного профілю. Прерогативами сучасної української державної політики є забезпечення умов функціонування і розвитку вищої освіти, оптимізація мережі вищих навчальних закладів для забезпечення права громадян України на вищу освіту, максимальне задоволення їхніх освітніх та культурних потреб. Важливим кроком для поліпшення якості освіти в Україні є запровадження Державного стандарту вищої освіти. Проте, незважаючи на ряд заходів із реформування вищої технічної освіти, створення необхідних умов для рівного доступу громадян до якісної освіти, українська національна система вищої освіти ще не повною мірою відповідає глобальним економічним і соціальним тенденціям розвитку, вимогам інформаційного суспільства, сучасному стану вітчизняної економіки і суспільного життя.

З метою порівняння рівня професійної соціалізації фахівців технічного профілю було проведено дослідження серед студентів чотирьох ВНЗ Німеччини й України. У процесі дослідження виявлено подібність мотивів, які спонукають студентів технічного профілю до вибору професії, відзначено вищий рівень умотивованості німецьких студентів до роботи за набутою спеціальністю. Мають місце незначні відмінності у відповідях українських студентів порівняно з німецькими, які вважають, що їхні ВНЗ надають підготовку високого рівня та є престижними (35 % і 31 % відповідно), 16 % опитаних обрали місце для навчання завдяки зручному розташуванню і 18 % – тому, що більшість обирає саме цей вищий навчальний заклад. Головна відмінність полягає у меншому задоволенні українських студентів обсягом виробничої практики та її організацією. Значний розрив між думкою українських та німецьких студентів щодо міжнародного обміну в українських ВНЗ вказує на недостатню кількість програм, що дали б змогу студентам виявити мобільність. Менше українських студентів, ніж німецьких, висловило переконаність у достатньому рівні професійної компетентності (відповідно 40 % і 47 %). Отже, результати проведеного анкетування і порівняння відповідей респондентів дали змогу встановити, що: 1) мотивацією до навчальної діяльності студентів ВНЗ Німеччини та України є бажання працювати в технічній сфері; 2) більшість студентів німецьких та українських ВНЗ вважають достатніми терміни навчання для набуття професійної компетентності; 3) майже половина опитаних німецьких студентів та дещо менше українських упевнені у своїй компетентності після закінчення навчання та вважають достатнім обсяг навчального часу, відведеного на вивчення професійно спрямованих предметів та практику. Таким чином, порівняльний аналіз засвідчив дещо вищий рівень професійної соціалізації фахівців технічного профілю у німецьких ВНЗ ніж в українських.

Аналіз німецького досвіду функціонування закладів вищої технічної освіти дав змогу окреслити можливості використання його прогресивних ідей щодо професійної соціалізації фахівців технічного профілю та підтримки діяльності вищих навчальних закладів України на адміністративному, змістовому,

організаційному та практичному рівнях. Урахування згаданих аспектів, на нашу думку, сприятиме подальшому розвитку вищих навчальних закладів України та допоможе знайти оптимальні варіанти професійної соціалізації фахівців технічного профілю.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і новий підхід до вирішення важливого і актуального завдання, що виявляється у вигляді обґрунтування організаційно-педагогічних засад професійної соціалізації фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах ФРН та окресленні можливостей використання позитивного німецького досвіду у вітчизняній освітній практиці.

1. З'ясовано стан дослідженості проблеми професійної соціалізації фахівців технічного профілю шляхом вивчення праць українських, російських, німецьких та західноєвропейських дослідників. Враховуючи спрямованість та тематику досліджень, присвячених проблемі соціалізації, виокремлено періоди, протягом яких вони здійснювалися: I період (XVIII–XIX ст.) – вивчення людини як суб'єкта соціалізації; II період (XIX–XX ст.) – розгляд соціалізації як процесу «вростання особистості в культуру»; III період (XX ст. – дотепер) – посилення уваги до проблем соціалізації учнівської та студентської молоді, зростання значення педагогіки соціалізації у шкільній та вищій освіті. Досліджені праці об'єднано у чотири групи: загальне трактування поняття «соціалізація»; засади функціонування закладів професійної освіти; теоретичні аспекти професійної соціалізації; практичні аспекти професійної соціалізації. Виявлено, що в українській педагогічній науці немає комплексних досліджень з професійної соціалізації фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах ФРН.

Уточнено поняттєво-категоріальний апарат дослідження, внаслідок чого як робоче визначення професійної соціалізації обрано таке: *професійна соціалізація* – складний процес професійного становлення і розвитку особистості під час навчання і трудової діяльності у взаємозв'язку з дотриманням вимог та умов трудового процесу, впродовж якого відбувається засвоєння знань, умінь, мотивів, орієнтацій, зразків поведінки і соціальних компетенцій, що виявляються і використовуються під час професійної діяльності. *Фахівцями технічного профілю* вважаємо студентів, які обрали свою професію за технічним напрямом і навчаються у ВНЗ технічного профілю або закінчили навчання за тією чи іншою технічною спеціальністю. *Професійна соціалізація фахівців технічного профілю* – це процес професійного становлення і розвитку фахівців технічного профілю під час їхнього навчання у вищих навчальних закладах технічної освіти та виконання ними трудової діяльності, завдяки чому відбувається засвоєння знань, умінь та компетенцій.

2. Визначено організаційні засади професійної соціалізації фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах Німеччини, до яких віднесено: модернізацію програм підготовки фахівців, законів та законодавчих актів, запровадження дуальної системи підготовки фахівців, активізацію академічної і професійної мобільності молоді, надання достатньої кількості навчальних місць, реалізацію стратегії рівних освітніх можливостей, створення умов для навчання впродовж життя, відкриття освітніх ринків.

З'ясовано, що нормативно-правове забезпечення професійної соціалізації фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах ФРН виявляється у: наявності законів та нормативних актів («Закон про захист ремісничої праці» (1879), «Положення про ремесла і професійну освіту» (1965), «Закон про охорону праці

молоді» (1965), «Закон про професійну освіту» (1969), «Закон про стимулювання професійної освіти» (1981), «Рамковий Закон про вищу освіту» (2002) тощо).

Зауважено, що з 1990 р. до 2011 р. у Німеччині відбувалось реформування системи освіти відповідно до трьох етапів: I етап (1990–1996) – уніфікаційний; II етап (1997–2003) – модернізаційний; III етап (з 2004 р.) – стандартизаційний. Реформування системи вищої освіти Німеччини привело до важливих змін: організаційно-правових (нові правові форми ВНЗ, зменшення втручання держави у систему освіти); організаційних (перехід на кредитно-модульну систему навчання, фінансування ВНЗ відповідно до показників якості, відкриття освітніх ринків, упровадження національних рамок кваліфікацій); суспільно-демографічних (зростання попиту на вищу освіту, залучення до праці іноземних фахівців); технологічних (оснащення ВНЗ комп'ютерами, Інтернетом, використання електронних баз даних).

Проаналізовано освітні стандарти (чітко сформульовані у навчальних планах очікувані результати навчання, які гарантують високу якість освіти та сприяють процесу професійної соціалізації та швидкої адаптації до мінливих вимог, які ставлять перед фахівцями роботодавці) та виокремлено їхні види: вхідні стандарти, виконавчі стандарти, стандарти, які надають можливість навчатись, управлінські стандарти.

3. Обґрунтовано педагогічні засади професійної соціалізації фахівців технічного профілю у ФРН, серед яких найвагомішими є: раціональна структура навчальних планів, у яких здебільшого переважає відсоток професійно орієнтованих предметів; збільшення питомої ваги практики, яка сприяє закріпленню та вдосконаленню здобутих теоретичних знань; створення програм академічного та соціалізаційного рівня, що спрямовані на модернізацію системи вищої освіти, зниження рівня безробіття, посилення міжнародних зв'язків у галузі вищої освіти; зв'язок теорії і практики у процесі підготовки фахівців технічного профілю; застосування компетентнісного підходу у вищій професійній освіті; упровадження концепції ключових кваліфікацій; затвердження ключових компетенцій; орієнтування на соціальну та професійну компетентність.

З метою з'ясування педагогічних засад професійної соціалізації фахівців технічного профілю було проаналізовано навчальні плани німецьких технічних університетів, розглянуто праці німецьких дослідників стосовно ключових кваліфікацій та ключових компетенцій, проведено дослідження серед студентів чотирьох вищих навчальних закладів технічної освіти ФРН.

Зауважено, що особливістю більшості технічних університетів Німеччини є обов'язкове проходження практики на підприємстві тривалістю 8–10 годин до вступу в університет з метою ознайомлення з виробництвом, професійної орієнтації та визначення професійної придатності вступника. Розглянуто ключові кваліфікації та компетенції, які надають змогу фахівцям технічного профілю увійти на ринок праці. Встановлено, що показником професіоналізму фахівців є діяльнісна компетентність, складовими якої є соціальна компетентність, методична компетентність, особистісна компетентність та професійна компетентність, яку визначено найвагомішою компонентою професійної соціалізації. Виокремлено складові професійної соціалізації, які визначаються різними видами діяльності

закладів вищої освіти: академічну, практичну, інформаційно-технологічну та мобільну.

4. Компаративний аналіз німецької й української практики організації професійної соціалізації фахівців технічного профілю дав змогу розробити практичні рекомендації використання позитивного досвіду ФРН в організації професійної соціалізації фахівців технічного профілю у ВНЗ України на адміністративному, змістовому, організаційному та практичному рівнях.

На *адміністративному рівні* зацентровано на важливості проведення реформ у галузі середньої та вищої професійної освіти, зокрема йдеться про створення нормативно-правової бази для регулювання функціонування вищої освіти, організацію Союзу у сфері зайнятості та вищої освіти, запровадження діяльності освітнього форуму, створення умов для модернізації навчальних професій технічного профілю.

На *змістовому рівні* наголошено на необхідності удосконалення змісту загальнонаукової, загальнопрофесійної та практичної підготовки у ВНЗ технічного профілю, уніфікації ключових компетентностей, якими мають володіти фахівці, забезпечення молоді допомогою тьюторів, психологів та професійних консультантів ще на етапі середньої школи.

На *організаційному рівні* запропоновано запровадження системи дуальної підготовки, забезпечення співробітництва підприємств зі школами, професійно-технічними та вищими навчальними закладами, запровадження фінансування вищої освіти коштом державного бюджету, бюджетів муніципалітетів, підприємств, об'єднань працедавців та профспілок, проведення соціально-психологічних досліджень, аналізу запитів підприємств з метою моніторингу потреби в кадрах.

На *практичному рівні* визначено важливість тісного зв'язку теоретичного та практичного навчання, виділення достатньої кількості годин, на виробничу практику, створенні за потреби цільових програм академічного, адміністративного та соціалізаційного спрямування.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми професійної соціалізації фахівців технічного профілю у ФРН. Подальшої розробки потребують питання професійної соціалізації молоді у межах дуальної системи освіти Німеччини, підготовка кваліфікованих кадрів для роботи в німецьких закладах середньої та вищої професійної освіти, соціалізація учнівської молоді у школах ФРН, модернізація змісту освіти у ВНЗ Німеччини та ін.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дослідження

1. Бойчевська І. Б. Вищі професійні навчальні заклади як важлива ланка освітньої системи ФРН / І. Б. Бойчевська // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. 2008. – Вип. XXI, ч. 2 : Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. «Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном» / Горлівський держ. пед. Ін-т іноземних мов. 8–9 жовт. 2008 р. – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету, 2008. – С. 80–86.

2. Бойчевська І. Б. Соціалізація як невід'ємний процес залучення

студентської молоді до суспільного середовища / І. Б. Бойчевська // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / [ред. кол. : Н. С. Побірченко (гол. ред.) та ін.]. – Умань : РВЦ «Софія», 2008. – Вип. 26. – С. 118–123.

3. Бойчевська І. Б. Економічна соціалізація у закладах професійної освіти України та Німеччини / І. Б. Бойчевська // Вісник Черкаського університету. Сер. «Педагогічні науки». – Вип. 145. – Черкаси : Черкаський національний університет, 2009. – С. 7–11.

4. Бойчевська І. Б. Виховання як основа цілеспрямованої соціалізації молоді / І. Б. Бойчевська // Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія : зб. наук. пр. / [редкол. : І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, О. Л. Кононко. – К. : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2009. – № 11 (спецвип., ч. 1). – С. 26–29.

5. Бойчевська І. Б. Роль системи дуальної освіти у професійній підготовці молоді у Німеччині / І. Б. Бойчевська // Порівняльно-педагогічні студії. – Вип. 2. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2009. – С. 68–74.

6. Бойчевська І. Б. Тенденції реформування професійної освіти у ФРН / І. Б. Бойчевська // Наукові записки. Сер. «Психолого-педагогічні науки» / Ніжинський держ. пед. Ун-тет ім. Миколи Гоголя ; за заг. ред. Є. І. Коваленко. – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2011. – № 2. – С. 158–160.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Бойчевська І. Б. Проблема соціалізації учнівської молоді в процесі вивчення іноземної мови / І. Б. Бойчевська // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Іноземна мова як фактор входження в міжнародний освітній простір». – Умань : АЛМІ, 2007. – С. 188–189.

8. Бойчевська І. Б. Студентська молодь та її соціалізація у вищому навчальному закладі / І. Б. Бойчевська // Професійна підготовка вчителя-словесника в умовах кредитно-модульної системи навчання : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Умань, 2008. – С. 12–13.

9. Бойчевська І. Б. Соціалізація як об'єкт сучасної молодіжної політики у ФРН / І. Б. Бойчевська // Порівняльно-педагогічний калейдоскоп (Вісник лабораторії педагогічної компаративістики) : до Другого всеукр. наук.-метод. семінару «Порівняльна педагогіка: стан, проблеми і перспективи», 16 берез. 2009 р. – Умань : АЛМІ, 2009. – С. 39–40.

10. Бойчевська І. Б. Законодавчі основи функціонування загальної та професійної освіти ФРН / І. Б. Бойчевська // Розбудова освіти для суспільства знань: мова, полікультурність, особистість : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Умань : РВЦ «Софія», 2010. – С. 50–52.

11. Бойчевська І. Б. Зв'язок компетенцій із професійною соціалізацією молоді у країнах Європейського Союзу / І. Б. Бойчевська // Порівняльно-педагогічні студії – 2010 : матеріали наук.-практ. семінару / [за заг. ред. О. І. Локшиної, Н. І. Поліхун]. – К. : Інформаційні системи, 2010. – С. 97–98.

12. Бойчевська І. Б. Професійна соціалізація у працях німецьких учених у 60-х – 80-х роках ХХ століття / І. Б. Бойчевська // Соціалізація особистості: культура, освітня політика, технології формування: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених і студ., (Суми, 20–21 квіт. 2011 р.). – Суми :

Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2011. – С. 12–13.

13. Бойчевська І. Б. Дуальність як один із основних механізмів ефективності професійної освіти Німеччини / І. Б. Бойчевська // Іншомовна освіта як засіб міжкультурного взаєморозуміння націй і народів : матеріали Всеукр. наук.-метод. семінару, 20 трав. 2011 р. – Умань : ПП Жовтий, 2011. – С. 127–129.

14. Бойчевська І. Б. Особливості професійного навчання в межах дуальної системи освіти в Німеччині / І. Б. Бойчевська // Основные парадигмы педагогики и психологии в XXI веке : материалы Международ. науч.-практ. конф. (Харьков, 11–12 нояб. 2011 г.). – Харьков : Восточно-украинская организация «Центр педагогических исследований», 2011. – С. 25–27.

15. Бойчевська І. Б. Основні аспекти підготовки фахівців у ВНЗ Німеччини / І. Б. Бойчевська // Розвиток освітніх систем у глобальному вимірі: тенденції і прогнози : матеріали між нар. наук. конф., 26–27 трав. 2011 р. – Ч. I. – Умань : ПП Жовтий, 2011. – С. 13–16.

16. Бойчевська І. Б. Особливості професійної соціалізації студентської молоді у вищих навчальних закладах ФРН / І. Б. Бойчевська // Педагогічна компаративістика – 2011: компаративістські підходи підтримки та розвитку обдарованості (ч. II) : матеріали наук.-практ. семінару, (Київ, 6 черв. 2011 р.) / [за ред. : О. І. Локшиної, Н. І. Поліхун]. – К. : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2011. – С. 116–122.

17. Бойчевська І. Б. Підготовка фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах України / І. Б. Бойчевська // Міждисциплінарність як методологія гуманітарних наук: мова, освіта, культура : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 квіт. 2012 р. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – Ч. 2. – С. 159–160.

18. Бойчевська І. Б. Загальноєвропейські й національні ініціативи сприяння професійній соціалізації молоді у Німеччині / І. Б. Бойчевська // Педагогічна компаративістика – 2012: аспект обдарованості (трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст) : матеріали наук.-практ. семінару, (Київ, 11 черв. 2012 р.) / [за заг. ред. : О. І. Локшиної, Н. І. Поліхун]. – К. : ТОВ «Інформаційні системи», 2012. – С. 88–90.

АНОТАЦІЇ

Бойчевська І. Б. Професійна соціалізація фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах ФРН. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, 2013.

Дисертацію присвячено проблемі професійної соціалізації фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах ФРН. Визначено організаційно-педагогічні засади професійної соціалізації фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах ФРН; здійснено періодизацію реформування системи освіти Німеччини з 1990 до 2011 р.; визначено складові професійної соціалізації (академічна, практична, інформаційно-технологічна та мобільна).

Уточнено зміст ключових понять дослідження: «професійна соціалізація»,

«фахівець технічного профілю», «компетенція», «професійна компетентність». Подальшого розвитку набув аналіз інституційного і нормативно-правового забезпечення професійної соціалізації фахівців технічного профілю, зокрема, вищих спеціалізованих навчальних закладів та технічних університетів ФРН, у яких відбувається підготовка фахівців технічного профілю. До наукового обігу введено нові факти, ідеї і положення, що стосуються професійної соціалізації фахівців технічного профілю.

Автором розроблено практичні рекомендації щодо використання позитивного німецького досвіду у вітчизняній професійній соціалізації фахівців технічного профілю на адміністративному, змістовому, організаційному та практичному рівнях.

Ключові слова: професійна соціалізація, фахівець технічного профілю, компетенції, професійна компетентність, професійна підготовка, технічні університети ФРН.

Бойчевская И. Б. Профессиональная социализация специалистов технического профиля в высших учебных заведениях ФРГ. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины, Умань, 2013.

В диссертации исследуется процесс профессиональной социализации специалистов технического профиля в высших учебных заведениях ФРГ. Определено состояние исследованности проблемы профессиональной социализации специалистов технического профиля как результат рассмотрения научных трудов украинских, русских, немецких и западноевропейских учёных. Осуществлён терминологический анализ основных понятий исследования, а именно: рабочее определение профессиональной социализации – сложный процесс профессионального становления и развития личности во время учёбы и трудовой деятельности, связанный с требованиями и условиями трудового процесса, во время которого происходит усвоение знаний, умений, формирование мотивов, ориентаций, примеров поведения и социальных компетенций, которые проявляются и используются в процессе профессиональной деятельности. Специалистами технического профиля названы студенты, которые избрали свою профессию по техническому направлению и обучаются в вузах технического профиля или закончили обучение по той или иной технической специальности. Профессиональная социализация специалистов технического профиля – это процесс профессионального становления и развития специалистов технического профиля во время их обучения в высших технических учебных заведениях и выполнения трудовой деятельности, вследствие чего происходит усвоение знаний, умений и компетенций.

В работе проанализировано институциональное обеспечение профессиональной социализации специалистов технического профиля в Германии (специализированные высшие учебные заведения и технические университеты). Определено, что специалистов технического профиля готовят в технических

университетах, которые считаются «кузницами немецкой инженерии». В 2010–2011 учебном году в ФРГ насчитывалось 13 технических университетов в разных федеральных землях. Установлено, что профессиональная социализация молодёжи начинается в основной школе, реальной школе или гимназии, а дуальная система подготовки служит переходным звеном между средним и высшим образованием.

Определены нормативно-правовые принципы профессиональной социализации специалистов технического профиля в высших учебных заведениях ФРГ: наличие необходимого нормативного обеспечения профессионального и высшего образования, проведение реформ в сфере высшего образования. На основании анализа материалов Министерства образования и науки ФРГ определены основные этапы реформирования системы образования в стране с акцентом на реформах, которые способствовали профессиональной социализации: I этап – унификационный, II этап – модернизационный, III этап – стандартизационный. Проанализированы образовательные стандарты – чётко сформулированные в учебных планах результаты обучения, выделены их виды.

Систематизированы организационно-педагогические принципы профессиональной социализации специалистов технического профиля в высших учебных заведениях ФРГ, в результате чего выделены организационные, педагогические и содержательные принципы. К *организационным принципам* относятся: модернизация программ подготовки специалистов, законов и законодательных актов; введение дуальной системы подготовки специалистов; активизация академической и профессиональной мобильности молодёжи; предоставление достаточного количества учебных мест; реализация стратегии равных образовательных возможностей; создание условий для обучения в течение жизни; открытие образовательных рынков. Среди *педагогических принципов* самыми важными являются: соответствующая структура учебных планов, в которых преобладают профессионально-ориентированные предметы; возрастание значения практики, что способствует закреплению и углублению теоретических знаний; создание программ академического и социализационного уровня, направленных на модернизацию системы высшего образования, снижение уровня безработицы, расширение международных связей в сфере высшего образования; связь теории и практики в процессе подготовки специалистов технического профиля, применение компетентностного подхода в высшем профессиональном образовании, внедрение концепции ключевых квалификаций, утверждение ключевых компетенций, ориентация на социальную и профессиональную компетентность.

Осуществлён сравнительный анализ уровня профессиональной социализации специалистов технического профиля на основе анализа учебных планов и анкетирования в четырех высших учебных заведениях Германии и Украины. Результаты анкетирования дали возможность установить, что: 1) мотивацией студентов высших учебных заведений ФРГ и Украины к учебной деятельности является желание работать в технической сфере; 2) большинство студентов немецких и украинских вузов считают достаточными сроки обучения для овладения профессиональной компетентностью; 3) почти половина опрошенных немецких студентов и чуть меньше украинских уверены в своей компетентности после окончания обучения и считают достаточным количество учебного времени,

отведённого на изучение профессионально ориентированных предметов и практику. Автором разработаны практические рекомендации, по использованию позитивного немецкого опыта в отечественной профессиональной социализации специалистов технического профиля на административном, содержательном, организационном и практическом уровнях.

Ключевые слова: профессиональная социализация, специалист технического профиля, компетенции, профессиональная компетентность, профессиональная подготовка, технические университеты Германии.

Boychevska I. B. Professional socialization of technical profile specialists at German higher educational establishments. – On the right of manuscript.

Thesis for a Candidate degree, speciality 13.00.04 – theory and methods of professional education. – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, 2013.

The thesis is dedicated to problem of technical profile specialists professional socialization at German higher educational establishments.

Organizational and pedagogical principles of technical profile specialists professional socialization at German higher educational establishments have been investigated, the periodization of German educational system reformation from 1990 to 2011 has been made, professional socialization components (academic, practical, technology-pedagogical and mobile) have been defined.

The contents of the key terms of the thesis («professional socialization», «technical profile specialist», «competence», «professional competence») have been refined. The analysis of institutional and normative-legal assurance of technical profile specialists professional socialization especially at German specialized higher educational establishments and technical universities, which educate technical profile specialists, has been further developed. New facts, ideas and principles concerning technical profile specialists professional socialization have been introduced into the Ukrainian researcher's use.

Practical recommendations concerning the application of the German experience of technical specialists' professional socialization at Ukrainian universities have been developed by the author on four levels (administrative, organizational, practical levels and the level of content).

Key words: professional training, technical profile specialist, competences, professional competence, professional training, technical universities of Germany.

Підписано до друку 20.12.2012 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 85.

Видавництво “Науковий світ”[®]
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 17, оф. 414.
200-87-13, 200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit@mail.ru